

Wyrok z dnia 5 lutego 1998 r.

I PKN 507/97

1. Brak orzeczenia na podstawie art. 477¹ § 1 KPC o określonych roszczeniach nie może stanowić powodu uchylenia wyroku lub jego zmiany, bowiem w takim przypadku służy wniosek o uzupełnienie wyroku (art. 351 § 1 KPC).

2. Przepis art. 18 ust. 2 w związku z art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. o zasadach tworzenia zakładowych systemów wynagradzania (jednolity tekst: Dz.U. z 1990 r. Nr 69, poz. 407 ze zm.) wyłączał prawo do odprawy ponownie zatrudnionego emeryta (rencisty) w przypadku, gdy taką odprawę już wcześniej mu wypłacono.

Przewodniczący SSN: Kazimierz Jaśkowski, Sędziowie SN: Teresa Flemming-Kulesza, Walerian Sanetra (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 5 lutego 1998 r. sprawy z powództwa Jana T. przeciwko Telewizji Polskiej SA w W. o ustalenie prawa do odprawy emerytalnej, na skutek kasacji powoda od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z dnia 27 maja 1997 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Powód Jan T. wniósł kasację od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z dnia 27 maja 1997 r. [...], którym Sąd ten oddalił jego apelację od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy dla Warszawy Pragi z dnia 10 września 1996 r. [...]

Sąd pierwszej instancji oddalił powództwo Jana T. o ustalenie prawa do odprawy emerytalnej i jej zasądzenie. Powód Jan T. został zatrudniony przez poprzedniczkę prawną strony pozwanej z dniem 1 czerwca 1968 r. na stanowisku radcy

prawnego w wymiarze 1/2 etatu. Po rozwiązaniu z powodem (na jego prośbę) stosunku pracy w dniu 10 stycznia 1981 r. w związku z jego przejściem na wcześniejszą emeryturę, ponownie zatrudniono go na wcześniej zajmowanym stanowisku w pełnym wymiarze czasu pracy poczynając od dnia 1 marca 1984 r. Nawiązany ponownie (1 marca 1984 r.) stosunek pracy został rozwiązany za porozumieniem stron z dniem 30 kwietnia 1994 r. w związku z przejściem powoda na emeryturę. Zgodnie z § 27 zawartego w dniu 30 czerwca 1989 r. porozumienia w sprawie wprowadzenia zakładowego systemu wynagrodzeń u strony pozwanej pracownikowi przechodzącemu na emeryturę lub rentę inwalidzką przysługuje jednorazowa odprawa pieniężna. Powód stwierdził, iż nie pamięta, czy otrzymał w 1981 r. odprawę emerytalną, zaś strona pozwana potwierdziła fakt wypłaty powodowi takiej odprawy, nie przedstawiając jednakże dowodu wypłaty.

Sąd pierwszej instancji uznał, iż w przypadku, gdyby było prawdą, że powód otrzymał w dniu 31 stycznia 1981 r. odprawę emerytalną na zasadach Układu Zbiorowego Pracy Pracowników Radia i Telewizji z dnia 31 grudnia 1974 r., to roszczenie jego zostało zaspokojone, zaś w przypadku gdyby nie było to prawdą, to uległo przedawnieniu. Sąd Rejonowy uznał zarazem, iż zgodnie z art. 18 ust. 2 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. o zasadach tworzenia zakładowych systemów wynagrodzeń (jednolity tekst: Dz. U. z 1990 r. Nr 69, poz. 407), ponieważ z dniem 1 marca 1984 r. powód zatrudnił się ponownie już jako emeryt, to nie przysługuje mu powtórnie prawo do odprawy.

Rozpoznając ponownie sprawę w wyniku uchylenia pierwszego wyroku przez Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie (wyrok z dnia 12 października 1995 r.) Sąd Pracy - mając na uwadze zgromadzony w sprawie materiał dowodowy oraz stanowisko strony powodowej - uznał, iż możliwe jest w niej powództwo o zasądzenie odprawy emerytalnej, zaś zgodnie z powszechną wykładnią interesu prawnego, którym operuje art. 189 KPC, interes ten, uzasadniający wniesienie powództwa, nie istnieje wówczas, gdy jest już możliwe wytoczenie powództwa o świadczenie. Ponieważ powód domagał się ustalenia jego prawa do odprawy emerytalnej, brak było zdaniem tego Sądu określonego w art. 189 KPC interesu prawnego; dlatego też Sąd ten orzekł o oddaleniu powództwa. Uzasadniając powyższe rozstrzygnięcie Sąd Pracy podniósł także, iż nie ma żadnych przyczyn, dla których powód nie mógłby w każdej chwili wyliczyć wysokości żadanego świadczenia, po otrzymaniu od strony pozwanej odpowiednich dokumentów, określających jego zarobki. Zatem nie ma

żadnych przeszkód dla wytoczenia powództwa o zasądzenie konkretnej sumy odprawy. Nie mają więc w tym przypadku zastosowania ustalenia orzecznictwa Sądu Najwyższego (orzeczenie z dnia 15 lipca 1968 r., II CR 245/68, OSPiKA 1970 poz. 59) nakazującego kierowanie się względami ekonomiki procesowej, które mogą decydować o dopuszczeniu powództwa o ustalenie, gdy spór ogranicza się do zasady lub pewnych tylko okoliczności sprawy, albo gdy inne niedogodności przemawiają przeciwko wnoszeniu w danej chwili powództwa o świadczenie. Zdaniem Sądu Pracy właśnie względy ekonomiki procesowej i celowości nakazują w tej sprawie ustalenie należnej odprawy w konkretnej wysokości, bowiem orzeczenie jedynie ustalające stanowiłoby podstawę do kolejnego procesu o zasądzenie świadczenia.

Rozpoznając apelację powoda od wyroku Sądu Pracy, w której wskazywano, iż zgodnie z art. 477¹ § 1 KPC Sąd ten powinien orzec także o żądaniu, które nie zostało objęte bezpośrednio powództwem, Sąd drugiej instancji uznał, iż Sąd rozpatrując ponownie sprawę dokonał prawidłowych ustaleń, zgodnych z wytycznymi zawartymi w wyroku Sadu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 12 października 1995 r. Ustosunkowując się do przywoływanego przez powoda art. 477¹ § 1 KPC i orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 1991 r., I PR 214/90 (OSP 1991 nr 11-12 poz. 566), dotyczącego tego przepisu, Sąd drugiej instancji stwierdził, iż dotyczy on roszczeń, które wynikają z faktów przytoczonych przez pracownika. W rozpoznawanej sprawie stanowisko powoda ogranicza się do stwierdzenia, iż nie pamięta on, czy w 1981 r. pobrał odprawę emerytalną [...] i czy występował na tej podstawie o ustalenie do niej prawa. Strona pozwana konsekwentnie starała się wykazać, iż wypłaty spornego świadczenia dokonała, o czym świadczą zeznania świadków J.Z. i E.F., jak też przedstawione przez pozwaną stronę karty wynagrodzeń [...], stanowiącej podstawę listy płac. Powód powołuje się na brak dowodu sporządzenia listy płac, jednakże Sąd ustalił, iż listy te w owym czasie były przechowywane jedynie przez 3 lata. Podnoszona przez powoda okoliczność zasądzenia na jego rzecz wyrokiem z 29 lipca 1982 r. przez Okręgowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych ekwiwalentu za nie wykorzystany urlop, mająca stanowić dowód niewypłacenia przez stronę pozwaną również pozostałych wymienionych na karcie wynagrodzeń świadczeń (w tym odprawy emerytalnej), takiego dowodu stanowić nie może, bowiem jak słusznie ustalił Sąd Pracy, wątpliwość budzi fakt, iż powód, będąc prawnikiem, nie dochodził wówczas także roszczenia z tytułu tej odprawy. Apelacja powoda, jak również jego wcześniejsze wystąpienia, ograniczają się jedynie do ne-

gowania okoliczności przedstawionych przez stronę pozwaną, choć w myśl art. 232 KPC, jako strona jest on obowiązany do wskazania faktów, z których wywodzi skutki prawne. W tym stanie rzeczy Sąd drugiej instancji uznał, iż stanowisko Sądu Pracy zawarte w wyroku z dnia 10 września 1996 r. jest zgodne z obowiązującym prawem i zgromadzonym materiałem dowodowym.

W kasacji postawiony został ponownie zarzut naruszenia art. 477¹ § 1 KPC. Powód uważa bowiem, iż ocena Sądu wyrażana w zaskarżonym wyroku, że roszczenie (o wypłatę odprawy emerytalnej) - którego nie żądał - nie wynikało z faktów przez niego przytoczonych, jest dowolna i błędna. Fakty bowiem niezbędne dla zasądzenia odprawy emerytalnej na jego rzecz zostały przez niego przytoczone. Niezależnie od tego powód „wniósł, aby Sąd Najwyższy z urzędu rozpoznał podnoszony zarzut przedawnienia z art. 291 KP”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty kasacji nie mogą zostać uwzględnione. W myśl art. 477¹ § 1 KPC sąd wydając wyrok orzeka o roszczeniach, które wynikają z faktów przytoczonych przez pracownika także wówczas, gdy roszczenie nie było objęte żądaniem pracownika lub gdy było zgłoszone w rozmiarze mniejszym niż usprawiedliwiony wynikiem postępowania. Przy stosowaniu tego przepisu - który stanowi odstępstwo od reguły ogólnej i w związku z tym nie może być wykładany w sposób rozszerzający - nie można pominąć takiej okoliczności jak wola pracownika wyrażana przez niego samego, co do rozszerzenia powództwa, czy jego zmiany, tak by obejmowało ono również te roszczenia, które zdają się wynikać z faktów przez niego przytoczonych. Powód zaś kilkakrotnie modyfikował treść swojego żądania, by ostatecznie oświadczyć, że domaga się ustalenia prawa do odprawy emerytalnej [...]. W tym stanie rzeczy trudno uznać, iż Sądy, oddalając jego roszczenie, powinny były zasądzić na jego rzecz odprawę emerytalną, co do której domagał się tylko ustalenia, że jego prawo do niej istnieje. Obowiązek sądu wynikający z art. 477¹ § 1 KPC nie może być bowiem tak rozciągliwie rozumiany, że istnieje on także wtedy, gdy wyraźnie wyrażoną wolą pracownika - mimo istnienia po jego stronie świadomości istniejących możliwości dochodzenia określonych roszczeń - jest ograniczanie swoich żądań do tych, które zostają przez niego sprecyzowane w toku procesu. Główną bowiem racją regulacji

wprowadzonej w art. 477¹ § 1 KPC jest wzgląd na okoliczność, by skutkiem swojej nieświadomości (nieznajomości prawa) pracownik nie został pokrzywdzony, natomiast nie jest jego celem stworzenie mu np. szczególnie dogodnej sytuacji pod względem procesowym czy ograniczenie autonomii jego woli (swoiste jego ubezwłasnowolnienie) w toku postępowania przed sądem.

Sformułowany w kasacji zarzut naruszenia art. 477¹ § 1 KPC chybiony jest jednak głównie z innego powodu. Wyrok bowiem, w którym bezzasadnie nie orzeczono na podstawie tego przepisu ponad żądanie - jeżeli takie twierdzenie jest słuszne - może zostać uzupełniony w trybie art. 351 § 1 KPC. Strona bowiem na jego podstawie może zgłosić wniosek o uzupełnienie wyroku także - gdy w sprawie, której zakres nie zależy od treści żądania pozwu - sąd wbrew wynikom postępowania nie orzekł o roszczeniu nie zgłoszonym w żądaniu lub przyznał je w rozmiarze mniejszym niż należało. Skoro stronie na podstawie art. 351 § 1 KPC w związku z art. 477¹ § 1 KPC służy wniosek o uzupełnienie wyroku, to wobec tego brak orzeczenia na podstawie art. 477¹ § 1 KPC o określonych roszczeniach nie może stanowić przyczyny uchylecia lub zmiany danego wyroku. Tym samym w sytuacji, gdy sąd nie orzeka o roszczeniach pracownika na podstawie art. 477¹ § 1 KPC przepis ten w ogóle nie może stanowić przesłanki skargi kasacyjnej, chyba że sprawa będzie dotyczyła wyroku wydanego w wyniku złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku (art. 351 § 3 KPC). Wprawdzie Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych swoje orzeczenie o oddaleniu apelacji oparł na innym rozumowaniu, jednakże jego rozstrzygnięcie jest merytorycznie prawidłowe i w związku z tym ma do niego zastosowanie reguła z art. 393¹² KPC, według której Sąd Najwyższy oddala kasację także wtedy, gdy zaskarżony wyrok mimo błędnego uzasadnienia odpowiada prawu. W istocie Sąd drugiej instancji odmawiając racji powodowi zarzucającemu naruszenie przez Sąd Pracy art. 477¹ § 1 KPC wyszedł z założenia, iż z faktów przytoczonych przez niego nie wynika (bo nie zostało to udowodnione), iż przysługuje mu prawo do odprawy w żądanej przez niego wysokości. Wprawdzie w uzasadnieniu kasacji powód podnosi, iż ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd drugiej instancji (przyjęte za Sądem Pracy) w pewnej części są nieprawidłowe, ale zastrzeżenia tego typu, z uwagi na zakres i sposób sformułowanych w niej podstaw, w postępowaniu przed Sądem Najwyższym nie mogły być w ogóle wzięte pod uwagę i dlatego zostały w całości pominięte. Sąd Najwyższy rozpoznaje bowiem kasację w jej granicach (art. 393¹¹ KPC), a te wyzna-

czony są przede wszystkim przez wskazane w niej podstawy (przez co rozumie się wymienione w niej konkretne przepisy prawa materialnego lub procesowego, które według skarżącego zostały naruszone przez sąd drugiej instancji) oraz ich uzasadnienie (art. 393³ KPC). Ponieważ w zakresie naruszeń przepisów postępowania kasacja wymienia jedynie art. 477¹ § 1 KPC wobec tego przy rozstrzygnięciu sprawy przez Sąd Najwyższy za miarodajny musiał być uznany ten stan faktyczny (tak jak został on ustalony), który stanowił podstawę rozstrzygnięcia w zaskarżonym wyroku. To zaś między innymi oznacza, że w postępowaniu kasacyjnym nie było możliwości kwestionowania ustalenia, iż powód otrzymał odprawę emerytalną w związku z przejściem na wcześniejszą emeryturę w 1981 r.

Powód w kasacji nie kwestionuje zastosowania art. 189 KPC, a w związku z tym oddalenie apelacji na tej podstawie - niezależnie od tego, iż Sąd Pracy prawidłowo zastosował ten przepis, uznając, że powód nie miał interesu prawnego w dochodzeniu roszczenia ustalającego, gdyż służyło mu powództwo dalej idące, o zasądzenie - w świetle jej treści nie budzi zastrzeżeń. Jest on natomiast zdania, że przy rozstrzygnięciu jego sprawy doszło do naruszenia innego przepisu prawa procesowego, a mianowicie art. 477¹ § 1 KPC. Zarzut ten jednakże - jak wskazano wyżej - jest bezprzedmiotowy z uwagi zwłaszcza na sposób uregulowania sprawy uzupełniania wyroków i możliwości wystąpienia przez pracownika z wnioskiem o uzupełnienie orzeczenia, jeżeli jest on zdania, iż sąd powinien orzec o jego roszczeniach na podstawie art. 477¹ § 1 KPC, wychodząc ponad żądanie.

W uzasadnieniu wyroku, a zwłaszcza w żądaniach kasacji, znajduje się odwołanie do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 2 października 1990 r., I PR 285/90, w którym dopuszczano możliwość dochodzenia uzupełnienia odprawy emerytalnej pobranej wcześniej, w sytuacji gdy pracownik, po przejściu na emeryturę ponownie podjął zatrudnienie. Wyrok ten nie dotyczył jednakże pracownika, do którego mają zastosowanie przepisy ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. o zasadach tworzenia zakładowych systemów wynagradzania (jednolity tekst: Dz. U. z 1990 r. Nr 69, poz. 407). Kwestia wypłaty odprawy emerytalnej w przypadku, gdy pracownik ponownie przechodzi na emeryturę wyraźnie i inaczej uregulowana została w tej ustawie w odniesieniu do pracowników, którzy podlegają jej przepisom (w następstwie zawarcia porozumienia wprowadzającego zakładowy system wynagradzania). W związku z tym unormowaniem pozostaje stanowisko Sądu Najwyższego, które znalazło wyraz

w wyroku z dnia 26 maja 1995 r., I PRN 20/95 (OSNAPiUS 1996 nr 15 poz. 209). W wyroku tym Sąd Najwyższy stwierdził, że art. 18 ust. 2 w związku z art. 18 ust. 1 ustawy z 26 stycznia 1984 r. wyłączał prawo do odprawy dla ponownie zatrudnionego emeryta (rencisty) wówczas, gdy taka odprawa została mu poprzednio wypłacona. Ponieważ powód był zatrudniony w zakładzie pracy, w którym obowiązywało zakładowe porozumienie płacowe na podstawie ustawy z 26 stycznia 1984 r., wobec tego nieporozumieniem było powoływanie się przez niego na wyrok Sądu Najwyższego z 2 października 1990 r., który odnosił się do innego stanu prawnego, z uwagi na okoliczność, iż rozstrzygał o roszczeniach pracownika, do którego nie miały zastosowania przepisy ustawy z 26 stycznia 1984 r. (postanowienia zakładowego systemu wynagradzania).

W kasacji zawarte zostało żądanie, by Sąd Najwyższy „z urzędu rozpoznał zarzut przedawnienia z art. 291 KP”. Niezależnie od tego, iż żądanie to jest bezprzedmiotowe - bo Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych nie rozstrzygnął sprawy (nie oddalił apelacji) na tej podstawie, iż uznał, że upłynął termin przedawnienia roszczenia powoda o odprawę emerytalną - oraz nie zostało przy tym w żaden sposób w kasacji uzasadnione, Sąd Najwyższy nie mógł uczynić mu zadość również z tej racji, iż w myśl art. 393¹¹ KPC z urzędu pod rozwagę bierze jedynie nieważność postępowania.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² KPC orzekł jak w sentencji.

=====